

Օրագրության ժանրի պատմության և տիպաբանության հարցեր

Օրագրությունը ինքնակենսագրական արձակի տարատեսակներից մեկն է և ինքնակենսագրության, հուշագրության, ուղեգրության, նամականու հետ կազմում է մեմուարային ժանրը: Վերջինս գրականագիտության մեջ համարվում է գիտական-փաստագրական ժանր: Ռուս գրականագետ Գլադկովն այն դիտում է որպես առանձին գրական սեռ, իսկ գրականագետ Ա. Կարդինը հավելում է, թե մեմուարային ժանրերը արձակի, դրամայի, պոեզիայի ամբողջականություն են և, արտացոլելով գրականության և պատմության զարգացումը, միաժամանակ նյութ են մատակարարում այս բնագավառներին:¹ Հատկանշական է այն հանգամանքը, որ օրագրի պատմական-աղբյուրագիտական արժեքն ու նշանակությունը շեշտվում է բոլոր գրականագետների կողմից, ովքեր անդրադարձել են այս ժանրի պատմության, տիպաբանության, պոետիկայի և այլ հարցերի քննությանը:² Օրագիրը, դիտում է Կիրիլ Կոբրինը, «ամենապատմական» ժանրն է, որ ստեղծվելով «պատմության գիտակցմամբ», պարզապես գրական ժանրի է վերածվել միայն պատմամշակութային փոփոխման գործընթացում, այսինքն՝ «երբ մարդը հետաքրքիր է դառնում ոչ միայն ինքն իրեն, այլ նաև իրեն շրջապատողներին: Պատմության մասին արևմտյան պատկերացումը կատարելապես արտացոլված է օրագրերում, քանի որ այն, իր հեղինակի հետ, ունի և՛ սկիզբ, և՛ ավարտ»:³ Այս հանգամանքը նկատի առնելով՝ Մարինա Չունյուկինան օրագիրը սահմանում է որպես հրապարակախոսական (публицистический),⁴ իսկ արվեստաբան Լետյազինը՝ մարզինալ ժանր:⁵

Այսօր էլ ամբողջովին հետազոտված չէ օրագրի գեղարվեստական-փաստագրական, մշակութաբանական ֆենոմենը գրականության պատմության մեջ, թեև արդեն իսկ ձեռնարկումներ կան ժանրի պատմության և տեսության հետազոտական աշխատանքներ կատարելու նպատակադրումով:

Օրագրում ի մի են բերվում այն վարողի ամենանվիրական մտքերն ու ապրումները, խոհերն ու տազնապները: Այստեղ ոչ թե արտացոլվում կամ նկարագրվում է օրագրողը, այլ արվեստագետի անհատականությունն է ինքնին, նրա էության գաղտնագրված խորքերը, կենսափորձը: Օրագիրը արվեստի ստեղծագործությունն է այն իմաստով, որ ավելի շուտ արտացոլում է առօրյան, քան գեղարվեստը, թեև նրանում հիշատակվող փաստը, վավերագրությունը կիրառվում են էսթետիկական նշանակությամբ: Ի տարբերություն գեղարվեստական գրականու-

1. http://planetadisser.cim/see/dis_184301.html:

2. Այս մասին առավել հանգամանալից տե՛ս Բоброва Ольга Борисовна, Дневник К. И. Чуковского в историко-литературном контексте, Автореферат, Волгоград, 2007:

Летягин, Лев Николаевич, Личный дневник: самосознание жанра, Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена, 2008, СПб, N 10(56), с.56-67.: <http://lib.herzen.spb.ru/page152a.asp?s=11>

Новожилова Алина Михайловна, Петербургские дневники Зинаиды Гиппиус («Синяя книга», «Черные тетради», «черная книжка», Серый блокнот): проблемы поэтики жанра», Автореферат, СПб, 2004:

Поляк Дина Мироновна, Жанр дневника и проблемы его типологии, Автореферат, Алматы, 2004:

3. Кобрин Кирилл, Похвала дневнику, Новое литературное обозрение, N61, Москва, 2003, стр. 288-295:

4. Марина Чулюкина, Дневник как жанр публицистики: предметно-функциональные особенности, Автореферат, Казань, 2009:

5. Летягин, Лев Николаевич, Личный дневник: самосознание жанра, Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена, 2008, СПб, N 10(56), с.59:

թյան, որը հրատարակությունից հետո «ինքնուրույն» կյանքով է «ապրում», օրագրությունն օրագրողից անբաժան է, քանի որ օրագրողի Ես-ը, հոգեվիճակը ինքնավերլուծության, ինքնազննման անմիջական տարածք է, որն ազատում է ձևի կաղապարայնությունից, մտքերը, զգացմունքները քողարկելու կամ այլաբանելու անհրաժեշտությունից:

Ժանրի կազմավորման սահմանները որոշելը բավականին բարդ է: Որոշ գրականագետներ այն չեն տրոհում օրագրի կառուցվածքից և վարման նպատակից: Ելնելով այս հանգամանքից՝ ժանրի ձևավորման պատմությունը կապում են հին հունական և հռոմեական վարքագրության, ինքնակենսագրության ու նամականու հետ (Սենեկա, Մարկոս Ավրելիոս, Ցիցերոն, Պլատոն), այլ կերպ ասած՝ նախաքրիստոնեական շրջանի: Հաջորդ փուլը քրիստոնեության ժամանակաշրջանն է: Վերածննդի դարաշրջանում մեծանում է ձգտումն ինչպես գիտության, այնպես էլ մարդու, հասարակության և պատմության գեղարվեստական ուսումնասիրության հանդեպ: Անհատի ինքնագիտակցության հետ հատկապես զարգանում է ինքնակենսագրությանն անդրադառնալու անհրաժեշտությունը: Այս նույն պատճառն էլ հիմք է հանդիսանում նամականու և օրագրության ժանրերի հայտնությանը: Սակայն օրագիրն ավելի շատ հիշեցնում է վարքագրություն, հիշատակարան, ճամփորդական և ինքնակենսագրական գրառում (Սուրբ Ավգուստինոս, Պիեռ Աբելյար, Մոնտեն): Գրականագիտության մեջ տեսակետ կա, թե օրագրությունը վեպի՝ որպես գրականության նորահայտ ժանրի նախաֆենոմենն է և հող է նախապատրաստում նրա հայտնությանը: Այդ իսկ պատճառով օրագրության ձևավորումը որոշ տեսաբաններ համարում են 18-րդ դարը՝ միանգամայն անտեսելով անտիկ և միջնադարյան շրջանը, ինչը սահմանափակում է ոչ միայն ժանրի պատմությունը, այլև նրա տիպաբանությունն ըստ կառուցման սկզբունքների և ըստ շարադրման մեթոդների: Մյուս կողմից՝ արդեն 17-րդ դարում գրականության մեջ նկատվում է ժանրերի սխեմատիկ կանոնների ավերում, դրանց փոխներթափանցում: Անգլիական գրականության մեջ օրագրության պատմության սկզբնավորումն, օրինակ, գրականագետ Ջուրաբ Սուրմանիձեն կապում է միջնադարում ձեռագիր-մատյանների ընդօրինակման հետ: Եկեղեցին կամ ազնվականները ձեռագիրն ընդօրինակողներ էին վարձում: Վերջիններս կարծում էին, որ եթե տեքստը պատկանում է պատվիրատուին, ապա «լուսանցքը» իրենց դիտողությունների, դատողությունների գրառման համար է: «Թերևս,- նշում է գրականագետը,- նրանք այդպիսով ենթագիտակցորեն ձգտում էին կանգնեցնել կյանքի ընթացքը կամ հիշատակ թողնել իրենց մասին սերունդներին, նույնիսկ առանց իրենց անվան հիշատակման»:⁶ Ռուս գրականագետ Կոբրինը ժանրի նախապատմությունը կապում է կլասիցիզմի հետ, իսկ բուն պատմությունը, ժանրի դերն ու նշանակությունը գրականության մեջ՝ ռոմանտիզմի:⁷ Լուսավորիչները, լայնորեն կիրառելով օրագրության հնարավորությունները, կյանքի ներքին օրինաչափությունները բացահայտելու հետ մեկտեղ ձևաբանել են գեղարվեստական մտահղացման փաստագրականությունն ու բանաստեղծականությունը: Նրանց

6. Зураб Сурмандзе, Жанр дневника в английской литературе XIX века, Автореферат, Киев, 1990, с. 11:
7. Кобрин Кирилл, Похвала дневнику, Новое литературное обозрение, N61, Москва, 2003:

օրագրությանը բնորոշ է եսակենտրոնությունը (էգոցենտրիզմ): Օրագրողը մշտապես նկարագրվող իրադարձությունների կենտրոնում է, քանզի նրա Ես-ը, հոգեվիճակը ինքնազննման ու վերլուծության առանցքային նպատակն է: Ի տարբերություն լուսավորիչների, ովքեր հայտարարեցին բանականության պաշտամունք, սենտիմենտալիստներն ու ռոմանտիկները օրագրության նյութ են ընտրում մարդու ներաշխարհը, իսկ 19-րդ դարում վերջնականապես մշակվում են օրագրության ժանրային սկզբունքները, պոետիկան, կառուցվածքը և այլն, բարձրանում է նրա գեղարվեստական արժեքն ու նշանակությունը: Տեսակետ կա, որ 20-րդ դարասկզբին օրագրության կենսական նշանակությունը կապված էր գեղարվեստական խոսքի ճգնաժամի հետ, իսկ հրատարակված օրագրներն էլ ավելի են մեծացնում հետաքրքրությունը թե՛ անցյալի, թե՛ ժամանակակիցների օրագրությունների հանդեպ հատկապես գեղագիտության և մոդեռնիզմի ազդեցության պարագայում:

Ներկայումս օրագրությունը լայնորեն կիրառվում է նորագույն տեխնոլոգիաների ընձեռած հնարավորությունների շնորհիվ: Ստեղծվում են բլոգներ, որոնք կազմված են օրագրային հաղորդագրություններից: Դրանցից յուրաքանչյուրը տեղեկություն է պարունակում օրագրի վարման ժամանակի վերաբերյալ, հղումներ հաստատում օրագրողի կենսագրության, ծրագրերի, տարատեսակ գրառումների և այլևայլ բլոգների հետ: Այստեղ, սակայն, չի պահպանվում ժամանակագրական հաջորդականությունը. գրառումները երբեմն ընդհատվում են. ինքնավերլուծությանը փոխարինում է հեզնանքը: Այդ օրագրությունների գլխավոր և էական առանձնահատկությունն այն է, որ օրագրողը համացանցային բլոգ-օրագրերում փնտրում է համախոհների և կարողանում գտնել նրանց:

Երկար ժամանակ գրականագիտությունը օրագրությունը համարել է ստեղծագործողի կենսագրական կնճիռների, ստեղծագործությունների վերաբերյալ աղբյուրագիտական ճշգրտումների պարզաբանման միջոց՝ այդ կերպ զրկելով գեղարվեստական արժեքից, իսկ նրա գիտական ուսումնասիրությունն ուղղորդվել է բովանդակության, գաղափարագեղարվեստական տարրերի վերլուծությանը:

Օրագրությունը (անկախ նրանից՝ ով է այն վարում) ունի ժանրային իր կառուցվածքը, զարգացման օրինաչափությունները, փոխառնչությունը գեղարվեստական գրականությանն ու նրա ստեղծագործական ընթացքին, վարման մեթոդը, բովանդակությունը, կերպարների և պատկերային համակարգը, սյուժետային ուղղվածությունը, ոճը: Օրագրի ժանրային յուրահատկությունը նրա ֆունկցիոնալ նշանակության մեջ է: Ըստ այդմ ռուս գրականագետ Օլեգ Եգորովը օրագրերը դասակարգում է չորս խմբի՝

1. Անհատի հոգեբանական ինքնահաստատում, երբ ներքին կոնֆլիկտ կա սեփական Ես-ի և շրջապատի միջև, երբ անհրաժեշտ է հուզագացական ոլորտում վերապրման գիտակցումը: Այսպիսի օրագրությունները նպաստում են սոցիալական աշխարհի հետ ադապտացման գործընթացին և գրվում են վաղ պատանեկության տարիներին:
2. Հոգեկան աշխարհի բովանդակությունն արտացոլող միակ վայր, որ գրվում և պահվում է վաղ պատանեկությունից մինչև խոր ծերություն:

3. Հոգեբանական վերլուծությունների տարածք, որ գրվում է կյանքի երկրորդ կեսից կամ ավելի ուշ, երբ պահանջ կա ամենամիտաբանական մտքերը կիսելու գրուցակցի հետ, երբ առավել սուր է զգացվում հոգևոր միայնությունը կամ ինքնարտահայտվելու կարիքը:

4. Օրագրեր, որ գրվում են անազատության, կյանքի արտակարգ պայմաններում՝ հանդիսանալով ինքնարտահայտման միակ «վայր»:⁸

Իսկ գրականագետ Աննա Կոլյադինան օրագրերը դասակարգում է երեք խմբի՝

1. Օրագիր, ուր արտացոլված իրադարձությունները գրական և պատմական կոնտեքստի հետևանք են:

2. Գրողի օրագիր (дневник писателя)՝ արվեստագետների, գիտնականների օրագրություններ, որոնց գեղարվեստական արժեքը շատ բարձր է: Դրանք ենթակա են հեղինակի կոնկրետ գաղափարին և արտացոլում են այն: Ի տարբերություն կենցաղային օրագրության՝ այստեղ առկա է գնահատողական վերաբերմունք:

3. Գրական ստեղծագործություն օրագրի կառույցով («Պեչորինի օրագիրը» Լերմոնտովի «Մեր ժամանակի հերոսը վեպում», Տուրգենևի «Ավելորդ մարդու օրագիրը» և այլն):⁹

Օրագրության ժանրի տիպաբանության տեսությունը թերևս ամբողջովին հետազոտված չէ, սակայն կարելի է ասել, որ այն հիմնավորվում է երեք գլխավոր հանգամանքով՝ տիպաբանություն ըստ կառուցվածքի, տիպաբանություն ըստ օրագրելու մեթոդի և տիպաբանություն ըստ ոճի կամ պոետիկայի: Այս հանգամանքը հիմք է տվել հետազոտողներին օրագրությունը նամականու հետ դասել քնարական սեռին պատկանող ժանրերի շարքը:

Ժանրի տիպաբանության վերաբերյալ իր հետազոտության մեջ Դ. Պոլյակը տիպաբանական հիմնական նշանները խմբավորում է երեք կատեգորիայում՝ բովանդակային, ձևակոմպոզիցիոն, ընդհանրական-ժանրային: Բովանդակային նշաններն են՝

1. կենտրոնաձիգ.- արտացոլման առարկան և նրա արտացոլման յուրահատկությունը (հաճախ ինքը հեղինակն է),
2. կենտրոնախույս.- դարաշրջանի հասարակական-քաղաքական, գրական կյանքը,
3. հեղինակի անհատականությունը.- անկեղծությունը, նեղ անձնականը, բառի, ոճի կատարելության հասնելու ձգտումը,
4. ժանրային սինկրետիզմը կամ, այլ կերպ ասած, ժանրերի հիբրիդացումը.- օրագրությունը միաժամանակ էսսե է, գրական ստեղծագործություն, գրական դիմանկար, աֆորիզմ, խորհրդածություն, գնահատում, ինքնավերլուծություն, իրադարձության արձանագրում:

Օրագրի ձևակոմպոզիցիոն նշաններն են՝

1. օրվա, ամսվա, տարեթվի նշումը,
2. ամենօրյա կամ հաճախակի լակոնիկ գրառումը,

8. Олег Егоров, Дневники русских писателей XIX века, М., 2002, стр. 5-6:

9. Колядина Анна, Дневник как литературный жанр, <http://lit.1september.ru/artiklef>:

3. մտքի ընդհատականությունը (երբ օրագրողն ստիպված ընդհատում է ընդարձակվող միտքը՝ հուսալով այն շարունակել իր հետագա շարադրանքում, քանի որ օրագրային գրառումը ենթադրում է սեղմ ծավալ):

Ընդհանուր-ժանրային նշաններն են՝

1. իրադարձության համաժամանակյա (սինխրոն) գրառում (սա ենթադրում է իրադարձության փաստացի հավաստիություն, կոմպոզիցիայի անավարտություն և զարգացում, ընդհանուրի բացակայություն և մասնավորի ներկայություն),
2. ավտոկոմունիկատիվ, ինչի շնորհիվ օրագիրը տարբերվում է էպիստոլյար և մեմուարային ժանրերից: Եթե նամակագիրը գրուցում է ներկայում, իսկ հուշագիրը՝ ապագայի իր ընթերցողի հետ, ապա օրագրողն ինքն է իր գրառումների հասցեատերը թե՛ ներկայում, թե՛ ապագայում և նույնիսկ անցյալում:¹⁰

Օրագրի տիպաբանական այս առանձնահատկությունները գրականագետը դասակարգում է երկու խմբի՝

1. պարտադիր (անփոփոխ՝ սнваруаитные - առարկայի արտացոլման, դիրքորոշման յուրահատկությունը, ժանրային սինկրետիզմը, ամիս-ամսաթվի նշումը, գրառման հաճախակիությունը, մտքի ընդհատականությունը, իրադարձության համաժամանակյա, փաստացի, հավաստի գրառումը),

2. կամընտրական (փոփոխական՝ вариативные - արտացոլման տարբերակները, խոստովանանքի դրդապատճառները, ժանրային սինկրետիզմի տարատեսակ դրսևորումները, լակոնիկ գրառումը, օրագրի ու գրառման կոմպոզիցիայի անավարտությունն ու զարգացումը):

Իր հետազոտությունների առանցքում մասնավորապես քննաբանելով 20-րդ դարի ռուս գրողների օրագրերը՝ Պոլյակը գրողի օրագիրը (дневник писателя), տիպաբանական առանձնահատկություններից ելնելով, դասակարգում է հինգ խմբի, որոնք էլ, իրենց հերթին, ունեն իրենց ենթախմբերը՝

1. Դասակարգում ըստ ֆունկցիայի (օրագրելու դրդապատճառները)՝

- ա) *մասնագիտական*՝ ստեղծագործական ձգնաժամից դուրս գալու փնտրտուքներ, ոճի կատարելության ձգտում, իրականության և աշխարհի փիլիսոփայական ընկալում և ճանաչում, ճշմարտության որոնում,

- բ) *անձնական*՝ զգացմունքային ողբերգությունից ազատվելու ուղի, ինքնախոստովանանքի պահանջ, պահի «հավերժացման» ցանկություն:

2. Դասակարգում ըստ արտացոլման առարկայի՝

- ա) *«կենտրոնախույս» (արտաքին աշխարհ)*՝ կյանքի փիլիսոփայական իմաստավորում, փաստագրություն,

- բ) *«կենտրոնաձիգ» (սեփական ներաշխարհ)*՝ ստեղծագործական փնտրտուքներ, ներաշխարհի, հոգեկան ապրումների գրառում,

- գ) *խառը*՝ անցում առաջինից երկրորդին:

3. Դասակարգում ըստ ժանրային բովանդակության՝

- ա) *օրագիրը՝ ստեղծագործական լաբորատորիա* (փորձարարություն),

10. Поляк Дина Мироновна, Жанр дневника и проблемы его типологии, Автореферат, Алматы, 2004, стр. 13-14:

- բ) սոցիալ-քաղաքական,
- գ) գրական կյանք (փաստագրություն),
- դ) գուտ գրականություն:

4. Ղասակարգում ըստ կոմպոզիցիայի՝

ա) *դիսկրետիկ* (գրառումները կապված չեն միմյանց),

բ) *միջանցիկ* (գրառումները կապված են ըստ թեմայի, կերպարի, տրամաբանության),

գ) *հաջորդականություն* (միմյանց հաջորդում են կարճ և ծավալուն, սեփական և ուրիշներից մեջբերվող, համաժամանակյա և հետահայաց գրառումները):

5. Ղասակարգում ըստ գրառման կառույցի՝

ա) *կազմություն*՝ միասեռ, բարդ,

բ) *ծավալ*՝ համառոտ, ընդարձակ,

գ) *հասանելիության աստիճան*՝ գաղտնագիր, բաց:¹¹

Օրագրողի այս նպատակադրումներից որևէ մեկով է պայմանավորված օրագրության հոգեբանական տիպաբանությունը, որն, ըստ Եգորովի, կարող է լինել էքստրավերտ, ուր արտացոլման առարկան աշխարհն է ինքնին, ինտրովերտ, ուր արտացոլման առարկան օրագրողի ներաշխարհն է, հոգևոր կյանքի և արտաքին աշխարհում տեղի ունեցածի սուբյեկտիվ վերապրումը:¹²

Օրագրերում իրադարձությունների տարածաժամանակային ներկայացման առանձնահատկությունները (երբ որևէ դեպք հիշատակվում է կոնկրետ վայրում, կոնկրետ ժամանակում, զարգացման հաջորդականությամբ, պատճառահետևանքային կապով և կյանքի տարերային հարահոսությունից անքակտելի) ներկայացվում են որպես դրանց անմիջական մասնակից (լուկալ), որպես օրագրողի հոգեբանության արտացոլում (հոգեբանական) և որպես հեռվում կամ անցյալում տեղի ունեցած իրադարձություն (գլոբալ):¹³ Այստեղ էական դեր է կատարում օրագրողի ստեղծագործական մեթոդի ընտրությունը, երբ գրառվում են ոչ միայն օրվա իրադարձությունները, այլև մեջբերվում հուշեր, տպավորություններ անցյալից, կատարվում համեմատություններ՝ ձևավորելով օրագրի մի նոր ենթատեսակ՝ ճամփորդական օրագրությունը: Փաստորեն Օ. Եգորովը օրագրության բովանդակությունը շաղկապում է նրա տիպաբանությանը և, ի թիվս ճամփորդական օրագրության (Պագոդին, Օստրովսկի, Գարին-Միխայլովսկի),¹⁴ առանձնացնում է հասարակական-քաղաքական (Նիկիտենկո, Օդոևսկի, Սուվորին), ընտանեկան (Ս. Տոլստայա, Սուխոտինա), սոցիալական-կենցաղային (Շևչենկո), հոգեբանական (Չեռնիշևսկի, Տոլստոյ), փիլիսոփայական (Գերցեն) ենթատեսակներ,¹⁵ 18-րդ դարի անգլիական օրագրության հետազոտող Ջ. Սուրմանիձեն շեշտում է կրոնական

11. Նույն տեղում, էջ 16-17:

12. Олег Егоров, Дневники русских писателей XIX века, М., 2002, стр. 7:

13. Նույն տեղում, էջ 6:

14. Քաղաքական-հասարակական-ծառայողական-գիտական ոլորտների բազմազանությամբ պայմանավորված՝ ճամփորդական օրագիրը ըստ գործունեության բնագավառների բաժանվում է ենթատեսակների: Ղրանցում արտացոլվում են աշխարհագրական, կենսաբանական, կենդանաբանական ու էթնոգրաֆիկ հայտնագործություններ և ուսումնասիրություններ (Վալիխանով, Բուտակով, Կուլջա): Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Поляк Дина Мироновна, Жанр дневника и проблемы его типологии, Автореферат, Алматы, 2004, стр. 10-11:

15. Олег Егоров, Дневники русских писателей XIX века, М., 2002, стр. 8:

օրագրության առկայությունը՝ կապված դարաշրջանի հոգևոր-իմացաբանական շարժումների, գրականության նորանոր ժանրերի ձևավորման, լուսավորիչների գաղափարախոսության, անհատի ինքնագիտակցման ձգտումների հետ:¹⁶ Այս ենթատեսակներից յուրաքանչյուրը ենթադրում է շարադրման, նկարագրման որոշակի ոճ, ուր բառի սեմանտիկ նշանակությունը իրականացնում է կոնկրետ գործառույթ՝ հատուկ ընտրված տեղեկության հաղորդում առանց որևէ միջամտության կամ վերլուծության, դրանց հոգեգագացական գնահատում, որը և պայմանավորում է ժանրի «ինքնագիտակցումը» սուբյեկտիվ եղանակով:

Կախված օրագրողի՝ իր առջև դրած հարցադրումներից՝ օրագրության ոճը գրականագետ Եզրովը բաժանում է երեք խմբի՝ տեղեկատվական, վերլուծական և գեղագիտական, թեև հնարավոր է դրանց միաժամանակյա առկայությունը: Այստեղ էական դեր են խաղում օրագրողի անհատականությունը, նրա բարոյաբանական ու գեղագիտական համոզմունքները, քանզի նա միաժամանակ օրագրության թե՛ սուբյեկտն է և թե՛ օբյեկտը: Այս հանգամանքը հիմք է տալիս օրագրությունը դիտելու որպես փակ կամ մենախոսական ժանր՝ ի տարբերություն նամականու, որին բնորոշ է բաց կամ երկխոսության բնույթը:

Հայ գրականության պատմության մեջ ժանրի տեսության հարցերին անդարադարձել է մասնավորապես Է. Ջրբաշյանը՝ առանձնացնելով երեք հիմնական չափանիշ՝ ժանրի թեմատիկ առանձնահատկությունները և փոխառնչությունները կյանքին, մարդն իբրև առանցքային կերպար, գեղարվեստական կառույցի պատկերման սկզբունքները, ժանրի առանձնահատկությունները և տարատեսակները: Ինչ վերաբերում է ժանրի ձևավորմանը հայ գրականության պատմության մեջ, ապա այն ընդգրկում է ավելի վաղ ժամանակաշրջան, ուր, սակայն, հստակ սահմանազատված չեն ժանրի սահմաններն ուղեգրությունից, հուշագրությունից, վարքագրությունից ու այլ տարատեսակներից:¹⁷

Հայ գրականության մեջ ուղեգրության, օրագրության, հուշագրության ու նամականու ժանրերի վերաբերյալ գրականագիտությունը դեռևս իր ասելիքն ունի: Մասնավորապես չկան ամբողջական հետազոտություններ օրագրության ժանրի պատմության և տեսության, տիպաբանության, պոետիկայի, փիլիսոփայական հղացքի, գեղագիտական-մշակութաբանական նշանակության, ստեղծագործական ընթացքի հետ փոխառնչությունների, գրականության պատմության մեջ ընդհանրապես, որևէ ժամանակաշրջանը՝ մասնավորապես ներկայացնելու նրա տեղի և դերի վերաբերյալ և այլն: Որքան մեզ հայտնի է՝ այս իմաստով ուշադրության է արժանացել Ա. Իսահակյանի «Հիշատակարանը», որի վերաբերյալ գրվել է ատենախոսություն:¹⁸

Փորձելով ի մի բերել օրագրի դերն ու նշանակությունը գրական-պատմական գործընթացում՝ ընդգծենք, որ այն հոգևոր վարք է կամ ինտելեկտուալ առանձնացման, ինչպես և մշակութային պահանջի ձև, անհատի ձևավորման, նրա աշխարհայացքի կազմավորման, ինքնագիտակցության ու ինքնաքննության վայր,

16. Зураб Сурманидзе, Жанр дневника в английской литературе XVIII века, Автореферат, Киев, 1990, стр. 12-13:

17. Էդվարդ Ջրբաշյան, Գրական ժանրեր, Երևան, 1973: «Գրական ժանրերի հիմնական չափանիշների մասին», «Բանբեր Երևանի Համալսարանի», N3, 1970:

18. Շողիկ Խաչատրյան, Ավետիք Իսահակյանի օրագրերը, Երևան, 2002:

պատմական, անձնական-կենսագրական փաստական նյութի՝ ինֆորմացիայի փոխանցման ու հաղորդման հավաստի միջոց:

Նարինե Պետրոսյան

2010